

ня розвитку громадянського суспільства;

- підвищити організаційну й кадрову спроможність структурних підрозділів органів влади, які відповідають за зв'язки з громадськістю;

- забезпечити методичну підтримку та підвищення кваліфікації державних службовців щодо реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства.

У підсумку хотілося б зазначити, що громадянське суспільство є своєрідним індикатором демократичного режиму в державі. За його відсутності або бездіяльності, спричиненої аполітичністю громадян чи контрольно-ревізійною роллю держави в його діяльності, в країні неодмінно встановлюється тоталітарний режим. Це підтверджує досвід багатьох країн світу в першій половині ХХ століття. Для ілюстрації згадаймо «новий курс» президента Ф. Рузвельта як приклад того, як відповіло суспільство з глибокими демократичними традиціями на виклик часу в 30–40 роки минулого століття. Німеччина й Росія (СРП) цього періоду не змогли протистояти встановленню тоталітарних режимів, адже не мали демократичних традицій та дієвих інститутів громадянського суспільства. Україна з 1991 року задекларувала себе прибічницею де-

мократичного поступу й, записавши це в Конституції, неухильно рухається в напрямі розбудови демократії. А тому потреба в ефективному та дієвому громадянському суспільстві більш ніж очевидна.

Список використаних джерел

1. Скакун О. Ф. Громадянське суспільство і права держава: шлях розвитку в Україні // Права держава України: проблеми, перспективи розвитку. – Х., 1995. – 364 с.

2. Скрипнюк О. В. Соціальна, права держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України: Монографія. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 600 с.

3. Geremek B. Civil Society then and now // Journal of Democracy. – 1992. – April 3. – pp. 3–12.

4. Shils E. The virtue of civility: selected essays on liberalism, tradition and civil society. – Indianapolis, 1997. – pp. 188–224.

5. Kravchenko S. The Coming of Postmodernity and the Game-ization of Society as a New Global Process // Frontiers of Sociology: A View from Russia. Collection of Short Abstracts. – Moscow – Stockholm, 2005. – July 5–9. – Moscow: The Russian Society of Sociologists, 2005.

References

1. *Skakun O. F.* (1995) *Gromadyanske suspilstvo i pravova derjava: shlyakh rozvytku v Ukrayini* [Civil society and the rule of law: the path of development in Ukraine] *The legal state Ukraine: problems, prospects*, Kharkiv.

2. *Skrypniuk O. V.* (2000) *Socialna, pravova derjava v Ukrayini: problemy teorii i praktiki. Do 10-richchya nezalejnosti Ukrayini: Monografiya* [Social, legal state in Ukraine: problems of theory and practice. To the 10th anniversary of Ukraine's independence: Monograph], Kyiv, V. Koretsky Institute of State and Law of NAS of Ukraine.

3. *Geremek B.* (1992) *Civil Society then and now*, *Journal of Democracy*, April 3, pp. 3–12.

4. *Shils E.* (1997) *The virtue of civility: selected essays on liberalism, tradition and civil society*, Indianapolis, pp. 188–224.

5. *Kravchenko S.* (2005) *The Coming of Postmodernity and the Game-ization of Society as a New Global Process*, *Frontiers of Sociology: A View from Russia. Collection of Short Abstracts*, Moscow – Stockholm, July 5–9, Moscow: The Russian Society of Sociologists.

Правове регулювання благодійної діяльності у сфері надання соціальних послуг

Ярослава БУЗДУГАН,
кандидат юридичних наук, доцент,
НДІ фінансового права Національного університету
державної податкової служби України

Доведено, що благодійні послуги, які надаються благодійними та волонтерськими організаціями, є особливим видом соціальних послуг. З'ясовано, що благодійні та волонтерські організації є складовими соціального капіталу. Визначено поняття благодійної (волонтерської) послуги. Виявлено ознаки благодійних (волонтерських) послуг. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання надання благодійних (волонтерських) послуг.

Ключові слова: благодійні послуги, волонтерські організації, соціальний капітал.

Правовое регулирование благотворительной деятельности в сфере предоставления социальных услуг

Ярослава БУЗДУГАН, кандидат юридических наук, доцент, НИИ финансового права Национального университета государственной налоговой службы Украины

Доказано, что благотворительные услуги, предоставляемые благотворительными и волонтерскими организациями, являются особым видом социальных услуг. Выяснено, что благотворительные и волонтерские организации являются составными социального капитала. Определено понятие благотворительной (волонтерской) услуги. Выявлены признаки благотворительных (волонтерских) услуг. Разработаны предложения по совершенствованию правового регулирования предоставления благотворительных (волонтерских) услуг. Ключевые слова: благотворительные услуги, волонтерские организации, социальный капитал.

Legal regulation of charity work in the field of social services

Iaroslava BUZDUGAN, Ph.D. in Law, Associate Professor of the Department of Constitutional, Administrative and Financial Law of the Research Institute of Financial Law of the National University of State Tax Service of Ukraine

It has been proved that charity services, which are provided by charitable and voluntary institutions, are a special type of social services. It has been found that charitable and voluntary institutions are parts of social capital. It has been defined a concept of charity (volunteer) service. It has been established the proposals of legal regulation improvement of charity (volunteer) work.

Keywords: charity works, voluntary institutions, social capital.

Інтереси розбудови національної моделі фінансового забезпечення соціально-культурної сфери, яка відповідає найкращим світовим взірцям, потребують формування сучасного уявлення про природу відносин у сфері надання соціальних послуг, їх правового закріплення та реалізації на практиці.

У часи зростання значення людського чинника, усвідомлення цінності людського капіталу виникає нагальна потреба переосмислити роль благодійних та волонтерських організацій у сфері надання соціальних послуг.

Благодійні (волонтерські) послуги, які надають під час благодійної діяльності, можна вважати особливим видом соціальних послуг. Вони останнім часом набули поширення в усьому світі. Позитивний імідж сучасного суспільства створюється за допомогою всебічного використання благодійних ресурсів як матеріального, так і нематеріального характеру, наприклад, людського капіталу, роль якого істотно зростає в умовах глобалізації.

Під людським капіталом науковці розуміють сукупність «набутих знань, навичок мотивацій та енергії, якими наділені людські істоти та які можна використовувати протягом певного часу з метою виробництва товарів і послуг» [6, с. 362]. Людським його називають тому, що його суб'єктом є людина, а капіталом – бо він є джерелом майбутніх доходів. Тобто вихідною теоретичною передумовою є розуміння капіталу як «потенційної здатності впродовж певного періоду часу створювати продукт і дохід, зокрема неринкові форми доходу» [5, с. 31].

Концептуальні засади теорії людського капіталу були закладені класиками економічної думки А. Маршалом, Дж. Міллем, Д. Рікардо, А. Смітом. Визнання продуктивних здібностей людини як особливого виду капіталу, а саме як капіталу людського, пов'язують насамперед з іменами Г. Беккера, Дж. Кендріка, Дж. Мінцера, С. Фішера, Т. Шульца та

іншими. Зокрема, саме Т. Шульц у середині XIX ст. увів у науковий обіг поняття «людського капіталу», обґрунтовуючи вагому роль освіти, науки й охорони здоров'я, які раніше трактувалися як галузі, що лише споживають, а не виробляють [7, с. 64].

Людський капітал як специфічна форма капіталу має певні особливості. «Він є невіддільним від його носія – живої людської особистості, і внаслідок цього, як актив, він є неліквідним. Використання людського капіталу завжди контролюється самим індивідом незалежно від джерела інвестицій на його розвиток. Функціонування людського капіталу, ступінь віддачі від його використання зумовлені вільним волевиявленням суб'єкта, його індивідуальними інтересами і перевагами, його матеріальною і моральною зацікавленістю, відповідальністю, світоглядом і загальним рівнем культури, у тому числі економічної і правової» [4, с. 69].

Людський капітал є незаперечним чинником формування потенціалу благодійних та волонтерських організацій, які стають ефективною складовою соціального капіталу.

Нині в Україні збільшується кількість благодійних та волонтерських організацій, які надають соціальні послуги. Зростання їхнього внеску в надання соціальних послуг та реалізацію соціальних проєктів зумовлена низкою причин, а саме: неможливістю належного виконання державою взятих на себе зобов'язань у зв'язку з фінансовою та політичною кризами; недовірою громадян до державних інституцій; прагненням задовольнити як індивідуальні потреби окремих громадян, так і суспільний інтерес загалом.

Відповідно до Закону «Про соціальні послуги» суб'єктами, що їх надають, можуть бути державні та комунальні спеціалізовані підприємства, установи та заклади соціального обслуговування, підпорядковані центральним і місцевим органам виконавчої влади та органам міс-

цевого самоврядування, юридичні особи, створені згідно із законодавством, які не мають на меті отримання прибутку, фізичні особи [1].

Новий Закон «Про благодійну діяльність та благодійні організації» значно розширив сферу та види благодійної діяльності, що є, на нашу думку, надзвичайно важливим чинником розвитку як благодійності, так і галузей соціально-культурної сфери. Відповідно до ст. 3 цього закону до благодійної діяльності зараховують, зокрема, соціальні послуги.

Згідно зі ст. 5 благодійники спільно чи індивідуально можуть здійснювати свою діяльність на підставі добровільного вибору одного або кількох таких її видів, серед яких безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів [2].

Однією з форм благодійності є волонтерство. Відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність» такою діяльністю є добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерська допомога – роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами та волонтерськими організаціями (ст. 1) [3].

На практиці сферу послуг розглядають як сукупність багатьох видів діяльності. Це зумовлено розмаїттям послуг, а також тим, що послуга може супроводжуватися товаром.

У сучасній юридичній та економічній науковій літературі представлено різноманітні точки зору на сутність та природу послуг, уточнюються політико-правове та економічне трактування цієї категорії, визначаються пріоритетні напрями сфери послуг. Деякі теоретики вважають послугами майже всі види корисної діяльності, під час якої не створюються матеріальні цінності. Отже, категорія послуги має доволі широкі змістовні характеристики, але єди-

ного підходу до визначення цього поняття немає.

У публікаціях останніх років знаходимо такі визначення:

– послуга – це діяльність, спрямована на задоволення потреб інших осіб, за винятком діяльності, що здійснюється на основі трудових відносин;

– послуга – такий вид праці, за якого виробництво корисного ефекту збігається в часі з його споживанням.

Поняття «послуга» міститься в цілій низці нормативно-правових актів, у кожному з яких подають визначення, що відрізняються одне від одного або ж уживаються у специфічному для певного акта значенні. Внаслідок цього виникають об'єктивні труднощі в застосуванні та науковому визначенні поняття «послуга», адже елемент, який становить її ознаки, міститься практично в кожному виді діяльності суб'єкта господарювання на користь споживача. Це робить дещо невизначеним сам предмет правового регулювання.

Рівень урегульованості таких відносин в Україні порівняно з розвиненими країнами недостатній саме через слабку теоретичну розробку цієї категорії, і в таких галузях права, як адміністративне та фінансове, вона поки що не знайшла собі місця.

Соціальні послуги, які надають благодійні та волонтерські організації, часто називають благодійними (волонтерськими) послугами.

На нашу думку, благодійні (волонтерські) послуги – це особливий вид соціальних послуг, яким притаманні визначені споживчі властивості (вартість і ціна), що надаються безоплатно, створюють позитивний імідж суспільства та затребувані громадянським суспільством, оскільки спрямовані на забезпечення реалізації прав і свобод громадян.

Тому вважаємо за доцільне викремити низку ознак, притаманних благодійній та волонтерській діяльності у соціально-культурній сфері, а саме в наданні волонтерських послуг:

– учасники благодійної та волонтерської діяльності стають суб'єктами правовідносин у разі надання та отримання соціальних послуг;

– однією зі сторін таких правовідносин є благодійна або волонтерська організація;

– закріплення порядку надання волонтерських послуг переважно на рівні законів та підзаконних актів, наприклад, статус організації, затверджений органом державної влади;

– волонтерські послуги надаються безкорисливо, тобто на безоплатній основі (ця ознака дає благодійній та волонтерській організації підстави для отримання статусу неприбуткової);

– наслідком надання волонтерських послуг є не економічна вигода споживача, а економічна вигода споживача та суспільно-корисний ефект, якого сторони намагаються досягти в результаті участі в

правовідносинах (підтримка держави у виконанні соціальної функції та досягнення суспільного добробуту).

Усі ці ознаки характеризують імперативні засади механізму правового регулювання надання та отримання волонтерських послуг у соціально-культурній сфері. Разом із тим, враховуючи подвійну правову природу суспільних відносин у соціально-культурній сфері, регулювання яких здійснюється на засадах імперативності та диспозитивності, слід зазначити, що порядок надання та одержання послуг у цілому належить до галузі цивільного та господарсько-правового регулювання. Будь-яким договірним відношенням про надання послуг, у тому числі волонтерським послугам, притаманні загальні ознаки договірних зобов'язань про надання послуг.

Відтак, диспозитивні засади механізму правового регулювання надання та отримання волонтерських послуг у соціально-культурній сфері мають такі особливості:

– однією зі сторін таких правовідносин споживачем на підставі договору стає волонтерська організація;

– надання та отримання волонтерських послуг здійснюється в порядку, передбаченому нормативно-правовими актами, а також договірними зобов'язаннями однієї сторони;

– волонтерські послуги надаються на безоплатній основі;

– метою надання та отримання волонтерських послуг у соціально-культурній сфері, окрім досягнення суспільно корисного ефекту, є також економічні інтереси споживача.

Тож благодійні організації, надаючи соціальні послуги, стають партнерами держави, беручи на себе частину її функцій, що, безперечно, зменшує навантаження на державний та місцеві бюджети.

Отже, благодійні (волонтерські) послуги можна розглядати як благо, що задовольняє потреби індивіда, держави та суспільства, має споживчу вартість і вартість, результат якої може набувати як матеріальної, так і нематеріальної форми, реалізується добровільно та безоплатно, а тому має особливий попит і є популярним.

Лише завдяки ефективній, солідарній співпраці соціальних партнерів, зокрема благодійних та волонтерських організацій, і держави можна досягти найвищого результату у сфері надання соціальних послуг.

Для цього необхідно:

– удосконалити законодавчу базу, що регулює відносини в галузі надання соціальних послуг, шляхом її інвентаризації щодо відповідності вимогам і цілям соціальної, демократичної, правової держави;

– визначити на рівні законів «Про соціальні послуги», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про волонтерську діяльність» поняття «благодійна (волонтерська) послуга» з метою гармонізації цих законів;

– підвищити соціальну відповідальність держави через розуміння необхідності залучати потенціал благодійних організацій у сфері надання соціальних послуг;

– опрацювати зарубіжний досвід формування відносин у згаданій сфері із залученням благодійних організацій, волонтерських організацій та використання у вітчизняній практиці його основних засад;

– створити дієвий механізм контролю за ефективністю діяльності установ та організацій у сфері надання соціальних послуг та якістю останніх;

– створити правовий механізм, що забезпечить прозору та ефективну діяльність у сфері надання соціальних послуг.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про соціальні послуги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.

2. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://komsomolske.just.ks.ua/>.

3. Закон України «Про волонтерську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

4. Близнюк В. В. Людський капітал як фактор економічного розвитку (еволюція методологічних підходів та сучасність) // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 2. – С. 69.

5. Кендрік Дж. Совокупний капітал США і його формування. – М.: Прогресс, 1978. – 275 с.

6. Bowen H. R. Investment in learning. – San-Francisco, 1978. – P. 362.

7. Shultz T. Investment in Human Capital. – New York, 1971. – P. 64–65.

References

1. The Law of Ukraine 'On Social Services', available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.

2. The Law of Ukraine 'On Charity and Charitable Institutions', available at: <http://komsomolske.just.ks.ua/>.

3. The Law of Ukraine 'On volunteerism', available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

4. Blyznyuk V. V. (2005), 'Liudskiy kapital yak faktor ekonomichnoho rozvytku (evoliutsiia metodolohichnykh pidkhodiv ta suchasnist') [Human capital as a factor of economic development (evolution of methodological approaches and present)], *Economy and forecasting tertort*, No 2, p. 69.

5. Kendrick J. (1978), *The total capital of the United States and its formation*, Moscow, Progress.

6. Bowen H. R. (1978), *Investment in learning*, San-Francisco.

7. Shultz T. (1971), *Investment in Human Capital*, New York, pp. 64–65.